

פרשת לך-לך תשפ"א
הגר

בראשית פרק טז

(א) וְשָׂרֵי אֵשֶׁת אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ וְלֵה שְׂפָחָה מִצְרַיִת וַיִּשְׁמָה הָגֵר: (ב) וַתֹּאמֶר שָׂרֵי אֶל אַבְרָם הִנֵּה נָא עֲצָרְנִי יִקְוֶה מְלֻדָת בֵּא נָא אֶל שְׂפָחָתִי אוּלַי אֲבַנְהָ מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרֵי: (ג) וַתִּקַּח שָׂרֵי אֵשֶׁת אַבְרָם אֶת הָגֵר הַמִּצְרַיִת שְׂפָחָתָהּ מִקֶּץ עֶשֶׂר שָׁנִים לְשִׁבְתָּ אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁה לּוֹ לְאִשָּׁה: (ד) וַיֵּבֵא אֶל הָגֵר וַתְּהַר וַתֵּלֶד אֶת הָרְחֵל וַתִּקַּח גְּבֻרָתָהּ בְּעֵינֶיהָ: (ה) וַתֹּאמֶר שָׂרֵי אֶל אַבְרָם חֲמֹסִי עֲלִיד אֲנֹכִי נָתַתִּי שְׂפָחָתִי בְּחִיקָךָ וַתֵּלֶד אֶת הָרְחֵל וְאַקְל בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יִקְוֶה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ: (ו) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל שָׂרֵי הִנֵּה שְׂפָחָתְךָ בְּיָדְךָ עָשִׂי לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ וַתַּעֲנֶה שָׂרֵי וַתְּבָרַח מִפְּנֵיהָ: (ז) וַיִּמְצָאָהּ מְלֻאָד יִקְוֶה עַל עֵין הַמַּיִם בְּמִדְבָּר עַל הָעֵין בְּדֶרֶךְ שׁוּר: (ח) וַיֹּאמֶר הָגֵר שְׂפָחַת שָׂרֵי אִי מְזָה בָּאת וְאַנְה תִּלְכִּי וַתֹּאמֶר מִפְּנֵי שָׂרֵי גְבֻרָתִי אֲנֹכִי בְּרַחַת: (ט) וַיֹּאמֶר לָהּ מְלֻאָד יִקְוֶה שׁוֹבֵי אֶל גְּבֻרָתְךָ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיךָ: (י) וַיֹּאמֶר לָהּ מְלֻאָד יִקְוֶה הֲרַבָּה אֲרַבָּה אֶת זְרַעְךָ וְלֹא יִסְפָּר מִרְבּוֹ: (יא) וַיֹּאמֶר לָהּ מְלֻאָד יִקְוֶה הֲנִדָּה הָרָה וְיִלְדָת בֶּן וְקִרְאָת שְׁמוֹ יִשְׁמַעְאֵל כִּי שָׁמַע יִקְוֶה אֶל עֲנִידָ: (יב) וְהוּא יִהְיֶה פָּרָא אָדָם יָדוֹ בְּכָל יוֹד כָּל בּוֹ וְעַל פְּנֵי כָל אָחִיו יִשְׁכֹּן: (יג) וַתִּקְרָא שֵׁם יִקְוֶה הַדָּבָר אֱלִיָּה אֹתָהּ אֶל רָאִי כִּי אָמְרָה הָגֵם הִלֵּם רָאִיתִי אַחֲרַי רָאִי: (יד) עַל כֵּן קָרָא לְבָאָר בָּאָר לַחֵי רָאִי הִנֵּה בֵּין קָדַשׁ וּבֵין בְּרָד: (טו) וַתֵּלֶד הָגֵר לְאַבְרָם בֶּן וַיִּקְרָא אַבְרָם שֵׁם בְּנוֹ אֲשֶׁר יָלְדָהּ הָגֵר יִשְׁמַעְאֵל: (טז) וְאַבְרָם בֶּן שְׁמֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלָדָת הָגֵר אֶת יִשְׁמַעְאֵל לְאַבְרָם:

רש"י
(א) **שפחה מצרית** - בת פרעה היתה, כשראה נסים שנעשה לשרה אמר מוטב שתהא בתי שפחה בבית זה ולא גבירה בבית אחר: (ב) **אולי אבנה ממנה** - לימד על מי שאין לו בנים שאינו בנוי אלא הרוס: **אבנה ממנה** - בזכות שאכניס צרתי לתוך ביתי: **לקול שרי** - לרוח הקודש שבה: (ג) **ותקח שרי** - לקחתה בדברים אשריך שזכית לידבק בגוף קדוש כזה: **מקץ עשר שנים** - מועד הקבוע לאשה ששהתה עשר שנים ולא ילדה לבעלה חייב לישא אחרת: **לשבת אברם וגו'** - מגיד שאין ישיבת חוצה לארץ עולה לו מן המנין, לפי שלא נאמר לו (לעיל יב ב) ואעשך לגוי גדול, עד שיבא לארץ ישראל: (ד) **ויבא אל הגר ותהר** - מביאה ראשונה: **ותקל גבורתה בעיניה** - אמרה שרי זו אין סתרה כגלויה, מראה עצמה כאלו היא צדקת ואינה צדקת, שלא זכתה להריון כל השנים הללו, ואני נתעברתי מביאה ראשונה: (ה) **חמסי עליך** - חמס העשוי לי, עליך אני מטיל העונש, כשהתפללת להקב"ה מה תתן לי ואנכי הולך ערירי, לא התפללת אלא עליך, והיה לך להתפלל על שנינו והייתי אני נפקדת עמך. ועוד, דבריך אתה חומס ממני שאתה שומע בזיוני ושותק: אנכי נתתי שפחתי וגוי ביני וביניך - כל ביני וביניך שבמקרא חסר, וזה מלא, קרי ביה וביניך שהכניסה עין הרע בעיבורה של הגר והפילה עובריה, הוא שהמלאך אומר להגר הנך הרה, והלא כבר הרתה והוא מבשר לה שתהר, אלא מלמד שהפילה הריון הראשון: (ו) **ותענה שרי** - היתה משעבדת בה בקושי: (ח) **אי מזה באת** - מהיכן באת. יודע היה, אלא ליתן לה פתח ליכנס עמה בדברים. ולשון אי מזה, איה המקום שתאמר עליו מזה אני בא: (ט) **ויאמר לה מלאך ה' וגו'** - על כל אמירה היה שלוח לה מלאך אחר, לכך נאמר מלאך בכל אמירה ואמירה:

(יא) **הנך הרה** - כשתשובי תהרי, כמו (שופטים יג ז) הנך הרה, דאשת מנוח: **וילדת בן** - כמו ויולדת, ודומה לו (ירמיה כב כג) ישבת בלבנון מקננת בארזים: **וקראת שמו** - צווי הוא, כמו שאומר לזכר (יז יט) וקראת את שמו יצחק: (יב) **פרא אדם** - אוהב מדברות לצוד חיות, כמו שכתוב (כא כ - כא) ויהי רובה קשת וישב במדבר פארן: **ידו בכל** - לסטים: **ויד כל בו** - הכל שונאין אותו ומתגרין בו: **ועל פני כל אחיו ישכן** - שיהיה זרעו גדול: (יג) **אתה אל ראי** - נקוד חטף קמ"ץ מפני שהוא שם דבר, אלוה הראיה, שרואה בעלבון של עלובין: **הגם הלום** - לשון תימה, וכי סבורה הייתי שאף הלום במדברות ראיתי שלוחו של מקום אחרי רואי אותם בביתו של אברהם, ששם הייתי רגילה לראות מלאכים. ותדע שהיתה רגילה לראותם שהרי מנוח ראה את המלאך פעם אחת ואמר (שופטים יג כב) מות נמות, וזו ראתה ארבעה פעמים זה אחר זה ולא חרדה: (יד) **באר לחי ראי** - כתרגומו בארא דמלאך קימא אתחזי עלה: (טו) **ויקרא אברם שם וגו'** - אף על פי שלא שמע אברם דברי המלאך שאמר (פסוק יא) וקראת שמו ישמעאל, שרתה רוח הקודש עליו וקראו ישמעאל: (טז) **ואברם בן שמונים שנה וגו'** - לשבחו של ישמעאל נכתב, להודיע שהיה בן שלש עשרה שנה כשנימול ולא עכב:

רמב"ן

(ב) **וישמע אברם לקול שרי** - לא אמר הכתוב "ויעש כן", אבל אמר כי שמע לקול שרי, ירמוז כי אף על פי שאברם מתאוה מאד לבנים לא עשה כן בלא רשות שרי, וגם עתה לא נתכוון שיבנה הוא מהגר ויהיה זרעו ממנה, אבל כל כוונתו לעשות רצון שרה שתבנה ממנה, שיהיה לה נחת רוח בבני שפחתה, או זכות שתזכה היא לבנים בעבור כן כדברי רבותינו (עא ז): **ואמר עוד ותקח שרי** - להודיע שלא מהר אברם לדבר עד שלקחה שרי ונתנה בחיקו. והזכיר הכתוב שרי אשת אברם, לאברם **אישה** - לרמוז כי שרה לא נתיאשה מאברם ולא הרחיקה עצמה מאצלו, כי היא אשתו והוא אישה, אבל רצתה שתהיה גם הגר אשתו. ולכך אמר לו לאשה - שלא תהיה כפלגש רק כאשה נשואה לו. וכל זה מוסר שרה והכבוד שהיא נוהגת בבעלה: (ג) **מקץ עשר שנים** - מועד הקבוע לאשה ששהתה עם בעלה י' שנים ולא ילדה חייב לישא אחרת. לשבת אברם בארץ כנען, מגיד שאין ישיבת חוצה לארץ עולה לו מן המנין, לפי שלא נאמר לו ואעשך לגוי גדול עד שבא לארץ ישראל, לשון רש"י. והטעם הזה איננו יפה שישבת חוצה לארץ הלכה פסוקה היא שאינה עולה לשום אדם בעולם, ומשנה ששנינו בה (יבמות סד א) בכל אדם היא. ואם היה מפני ההבטחה הזו לאברם היתה עולה לשאר האנשים: וכבר טעו בה גם כן מן המפרשים טעות אחרת, שאמרו שאין דין היושב בחוצה לארץ להוציא האשה ששהתה עמו עשר שנים ולא ילדה ולא שישא אחרת. ואין הענין כן, אבל הכוונה לומר שאם היה אדם עם אשתו בחוצה לארץ חמש או עשר שנים ובאו לארץ ישראל, שנותנין להם זמן עשר שנים מעת ביאתם לארץ אולי בזכות הארץ יבנו. וכן עשו אברהם ושרה, מנו מעת בואם שם: (ו) **ותענה שרי ותברח מפניה** - חטאה אמנו בענוי הזה, וגם אברהם בהניחו לעשות כן, ושמע ה' אל עניה ונתן לה בן שיהא פרא אדם לענות זרע אברהם ושרה בכל מיני הענוי:

The Banishment of Hagar by Jan Mostaert, c. 1520–25

Thyssen-Bornemisza Museum (Madrid)

Oil on panel, 94 cm. x 131 cm.